

Merkilegar rannsóknir í jarðfræði Íslands.

I.

Þess má oft sjá getið að Ísland sé jarðfræðilega mjög merkilegt vegna eldfjallamyndana þeirra sem hér eru. Á hitt er sjaldnar minst, hversu stórfröðlegar upplýsingar ýms jarðlög hér á landi veita um tímabil það sem einu sinni var nefnt ísöldin (Istiden, Eiszeit, Ice Age) — eins og menn kannast við úrritum Þorvaldar Thoroddsens — en einn af helstu fræðimönnum í þeirri grein, A. Penck, hefir síðan nefnt ísaldatímabilið, Eiszeitalter, af því að komið hafði í ljós við nánari rannsóknir, að ísaldir höfðu verið fleiri en ein, og sveiflurnar á loftslagi svo miklar, að á milli hafði loftslag orðið ekki ómildara en nú, eða jafnvel mildara (Interglacial-tímar). Þegar próf. Þorv. Thoroddsen lauk rannsóknnum sínum hér á landi, undir aldamót, voru hér engin jarðlög kunn er bentu til þess, að hér á Íslandi hefði verið meir en ein ísöld. Þetta stafaði þó ekki af því að slíkar jarðmyndanir séu hér ekki fyrir hendi, heldur af því að hér á landi hæg-

ar nokkuð sérstaklega til. Hinar eldri ísaldatímabilsmýndanir eru hér talsvert umbreyttar, og víða hefir eldur og ís unnið saman að jarðsmiðinni. Á þessu höfðu jarðfræðingar sem hingað komu ekki áttáð sig, og Þorv. Thoroddsen, sem eðlilega fetaði mjög í fótspor þeirra um skilning á því sem honum bar fyrir augu, ekki heldur. Öllu var hrært saman í einn graut, jökulmyndunum, eldfjallarústum, og vatna-, ár- og jafnvel sjávarmyndunum, sem til höfðu orðið milli ísalda. Afleiðingin af þessu var sú, að langmestur hlutinn af hinum stórmerkilegu jarðmyndunum ísaldatímabilsins var hér í algerðu myrkri að heita mátti, og t. d. álitinn eldri en hin pliocenu skeljalög á Tjörnesi. Úr þessu var byrjað að greiða með því að sýna fram á, að mikið af því sem menn höfðu kallað móberg og þursaberg — Palagonittuff — og brecciu — er í raun réttir jökla-myndanir, eldri en þær sem áður voru hér kunnar og talsvert umbreyttar. Varð þá einnig hægt að greina árlög, vatna- og sjávarmyndanir, sem sýna að sveiflur loftslagsins hafa hér ekki verið síður stórkostlegar en annarsstaðar og að menjar þessara stórviðburða náttúrusögunnar eru einmitt hér ef t. v. ennþá fyllri og stórmerkilegr en í nokkrum stað öðrum, svo

enn sé kunnugt. Var þarna auk-
ið varla minna en einni miljón
ára inn í jarðsögu Íslands, og
enn nokkrum þúsundum alda,
með því að sýna að hin frægu
Tjörneslög eru tugum sinnum
þykkri en haldið hafði verið.
Hið fyrsta sem um þetta birtist,
var grein í Eimreiðinni 1900,
sem heitir Nýjungar í jarðfræði
Íslands, og allöng ritgerð með
fyrirsögninni The glacial Pala-
gonite-Formation of Iceland, í
tímariti landfræðifélagsins
skotska, Scottish geographical
Magazine, sama ár. Þessi nýja
jarðfræði Íslands stakk þó svo í
stúf við það sem áður var kunn-
ugt, að hún mætti ekki þeim
undirtektum sem betur og bet-
ur hefir komið í ljós að hún á
skilið, og nú síðast hefir enn
verið fagurlega sýnt með ó-
væntum og mjög merkilegum
rannsóknnum sem hér skal nú
vakir eftirtekt á. —

II.

Leifar af jurtagróðri milli ís-
alda hafði eg ekki fundið sto-
teljandi sé. En þó að skeljalög-
gæfu áreiðanlegar bendingar
um veðurfarsbreytingar, þá var
það vitanlega mjög mikil vönt-
un að þekkja ekki lög er hefði
að geyma menjar jurtagróðurs
þeirra tíma. Nú hefir í þessum
efnum orðið mjög mikilsverð
frambör, þar sem eru athuganir
Jakobs Lindals á Lækjamóli

Hefir Lindal fundið þar í Við-
dalnum leirstein móbergskend-
an, sem hefir að geyma mikið
af jurtaleifum; má þar m. a.
kenna blaðför af birki og víði;
en á því getur ekki vafi leikið
að leirsteinni þessi er til orðinn
milli ísalda. Ennfremur hefir
Lindal, suður af dalnum, fundið
surtarbrand sem að öllum lík-
indum er jafngamall blaðförun-
um, og því stórfróðlegur. Eru
þetta mikil tíðindi í rannsókn-
sögu landsins og vil eg ráða
öllum þeim sem fróðleiksfúsir
eru, til að lesa ritgerð Lindals
um þetta í 3. hefti Náttúrfræð-
ingsins f. 1935. Vil eg óska höf-
undinum, sem hefir sýnt svo
mikinn áhuga og hæfileika sem
náttúrfræðingur, að honum
auðnist að halda þessum merki-
legu rannsóknum áfram, enda
mikil nauðsyn á að jarðmynd-
anir þessar verði sem best rann-
sakaðar. Og væri jarðfræði í
þeim metum sem vera ber,
mundi Jakob Lindal hljóta
bæði heiður og verðlaun fyrir
að finna jafn mikilsverða fróð-
leiksnámu og þarna virðist vera
um að ræða.

5. marts.

Helgi Pjeturss.

Vísir 12 mars 1936